

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соедини болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 232 (12322)

1983 чылдың октябрь 7, пятница

1983 чылда үндөөлөттүгү

Өртөө 3 мек

СОЦИАЛИСТИГ ДЕМОКРАТИЯ

Бөгүн—бүгү уластуң улуг байырлаа — ССРЭ Конституцияның хуну. Адам чыл мурун, 1977 чылдың октябрь 7-де сайыраңгай социалисттик нийтилердин чаа Ундени Хойдузун ССРЭ-ниң Дээди Соедини Президиуму хузаап ааткан. Бистин чуртувуса социалисттик демократиянын күштүүн бадыткаан, күрүнениң эрге-чагыргазына чоңуң калбак киржигелсин улам быжылган ол Хойлау совет кижилерин бүгү-нүти өөрүшкүзүң, патриотчул чоргаралын, Төрөн чуртуңа ханы ынакшылын болдурган.

ССРЭ Конституцияны эртенге алды чыл дургузунда совет кижилерин хун бүгү амыдыралынын уластуң бүгү-нүти сийдинги күргөн, оон чүдә бүгү-нүти боттанып, нийтилерин адыр бүгү-нүти эгээртинмес үр-түсүлдин көргүзүп келген.

ССРЭ Конституцияны 28 чүдүндө мында деп айткан: «ССРЭ тайбынның дегенге политикаын чайгыш чок чорууп, уластуң амыдыралынын чок чорууп чыжылган болгаш дегенге калбак калы амыдыралына дээр тургуп турар. «Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиянын Топ Комитети, Совет чааа бүгү дегенге тайбынның догунаар, дегенге социализмни тургустарын быжылгаар, аны-бүгү социал тургузууга күрүнелерин тайбын кожа-хелбә догунаарын принципни чайгыш чок боттандырар дээр тургуп келген-даа, тургуп-даа турар.

АКШ-тын администрацияны болгаш оң талааларынын өскө күрүнелерин болгаш уластуң эрге-ажыктарын тоон көрбей, дегенге тергилекин тургусту быжылгаар алдыр чорууп турар сарыла чок политикаынга уаар бистин партияны болгаш күрүнелерин шийтирилбиле демисекки турар. Оон бир чижә болза, СЭКП ТК-ның Чингиле секретари, ССРЭ-ниң Дээди Соедини Президиумун Даргазы эш Ю. В. Андроповтун чокта чаа кылган Медгелелин болур. Бистин чуртувустун кымыгаарын кара-туразы-биле үрп кирил келген муруну-көрей самолел-биле таварыгага чаадынып алгаш, АКШ-тын тускай албан черлериниң организаастан турары кара саргыштыг өнүк-чөгүзүң ол Медгелел тодарагы-биле сойлаал турар. «Бистин шугумвуст тайбынның камгалаарын болгаш быжылгаарын, дүшүрүгү чорукту чавырыларын, боо-чепсекти эдере бадурерин кычкытырарын, күрүнелер аразына калы амыдыралына калбаргырын болгаш халык амыдыралына муруну хевэр улаанга болуп турар» деп эш Ю. В. Андропов ула Медгелеле дегенде. СЭКП-ниң бүгү совет уластуң чайгыш чок турасору-даа ол. Дегенгеини бурунаар деп шыгелер бүгү уластуң күзөл-чүтүлү базамын. Ол дугайында «Шын» солунун хой санын авторлар редакцияже бижиң турар, оларның чамдыктары солунга үнүлээн.

ССРЭ Конституциянын хунун республиканын амыдыралы, албан-хаакчылары, интеллигентилери база өөредилге черлериниң сургууларын, студентилерин шалыпчы күш-ажылы-биле, эки өөредилге-биле уткуушаан, чаагай амыдыралы-биле партиянын болгаш чакаттын дегенге тайбын дээр чорууп турар политикаынга уластуң салымшыны кирил турар. «Каа-Хемде СЭКП-ниң XXV съездин аттыг совхозтун механизатору. Социалист Күш-ажылдын Маалдыр Д. Д. Давая, Кызылдың иди сепээр болгаш дээрлар негиле амычын П. П. Шаткин, «Тыва дугу» комбинаттын арылдаа фабрикаларда эдере удурукузу С. Д. Куулар, «Тыва кода» туду» трестин № 586 КМК-да бригадир И. С. Доженко, Барын-Хемчикте «Барлык» совхозтун тарааызы Ч. Д. Күжүг болгаш өске-даа чок-чүс ишчилер бөгүгү байырлаалды төлөтүп утааннар.

Күш-ажылдың мурунаадынын саны хун бүгү-нүти, өөрүлү, оларның ат-алдарын амычын турары—Совет Конституциянын тымыкан эргез деп чөптү-биле санап турар. Ынаа эне-кол эрге-ажылдар эрге мадидаттыглар. Ол эрге совет кижилер келер үе шийтирилг базарынга, чаагай амыдыралын бодуну тургузу аларына мадидал болуп турар. Бистин чуртувуста амыч чок киж чок. Оон туржук чүгә амыдырал эвес, бодунга тааржыры, ынак мергежлийн шийип аларына

орук кымга-даа амыч. Аны-бүгү өөредилге черлери, профессионал-техниктиг өөредилге системасы, бедик мергежлийд башкылар чоңа бараан болган. Бистин республикавыста институттар, техникумнар, училищелер база улаус амыдыралынын калдарын белектел турар.

ССРЭ Конституцияны чурттуң хамааты-ларынга хой санын эргезилерин бербишан, чаа-чаа хузаагелерин база оонаган. Кижин бүгү бодунуң оонашкан учустогунга ак сеткилдиг, чогадыкчы бу-биле амыдырал хой-нүти амыдыралга илсеккиг киржир ужурау. Ол бүгү хемчеглер кедизиле барып бүгү совет кижилериниң материалдыг чаагай чоруун бедилеринге, Чер кырынга тайбынны быжылгаарына, коммунизмге бурунаар базамны кылдырыга кедирер. Ол дугайын СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) болгаш июнь (1983 ч.) Пленумнарынның материалдарында. СЭКП ТК-ның Чингиле секретари, ССРЭ-ниң Дээди Соедини Президиумунуң Даргазы эш Ю. В. Андроповтун айтмышкынарында тодарай илереттинген.

ССРЭ Конституцияны 44 чүдүндө «ССРЭ хамаатылар чурттага байыннаар амыч эргезил» деп айткан. Бистин республикада күрүнелер болгаш хой нийтин чурттага фондусу улам калбарып, хамаатыларын бажы-балгалар күрүнелер камгалаалына кирген. Чурттага шолу Тывада улам калбарып турар. Чүгә бо чылдың эртенге айларында чүгә Кызылдың чурттактары барык чээрби мун дөрбелч метр чурттага шолун алган.

Чурттуң Ундени Хойдузунуң хамааты-ларга кадым камгалаары-биле берген эргелери бисте долзуу-биле амыдыралын турар. Хой санын эмелелер амыдырал, олар улам нежекип, бедик мергежлийд эки калдар-биле республика халдыртынып турар. Оон-биле чергелештир Тываның хамаатылары республиканың болгаш чурттуң курорттары, профилакторийлеринче, чурттуң дыйханнага бажынырынче чыдаа чорууп, кадым быжылгаар ап турар. Пенсионерлерин болгаш инвалидтерин кадым дээр оңа кичээлге салыган, олар халас пүтөккаларын эпти-ле амыдырал туралар.

Улаус депутаттарын чер-чер Советтериниң эргелерин Чаа Конституция улам калбартаал. Оларның амыч-чорудулазы амыч үенин негелдезин бузууга тургусту-ган. Республиккада үш муң амыч депутат соңгукуларын чайгыштарын куусулуп турар. Чагыр бүгү чурттактарынын эрге-ажыктарын долу халдырарынче, оларның чаагай чоруун быжылгаарын улаанга. Боттарының девискээрлеринде турар амыдыралынын, бадургаарынын, организаа-ларын амыч-чорудулазын Советтер улам долзуу-биле улаан, башкылар турар, СЭКП-ниң XXVI съездинин болгаш оон соондагы Пленумнарын шийтирилерин амыдыралга боттандырынга Советтер улаус салымшыны кирил турар.

Ундени Хойдузун чүдә бүгү-нүти «бүгү чүвени кижиге, оң чаагай чорууга» деп бодал сийниккен. Ында хой-хой эргелер мадидаттыгын. Ол бузууга боттанып турарын коруп турар-даа бис. Оон-биле чергелештир эвез эвес хузаагелер база ында айттыгын. Ак сеткилдиг болгаш шугуру амыдыралы, социалист Төрөн чуртун маалдыры-биле камгалаары амычын-даа, албан-хаакчы-даа, эрге-дужаалды-даа кижиниң ыдыктыг хузаагелерин.

Күчүлүг бадуркчу күштерин, мурунак эртем болгаш култура тургусту-ган, чоңуң чаагай чоруу доктаамал өзүп, кижиниң бүгү талазын амыдыралына улаанга таарымчалыг байдалдарын тургузу турар совет нийтилерин хамааты бүгү-нүти мурунда улаус-улаус соруугаар бар. Ол дээрде оон бирге беш чымың өкч чымың, нийти беш чымың паллусу даа, галарын бүгү мүсүлдер, бадургаарын болгаш күш-ажылдың сагыла-чурумун улам быжылгаар, күш-ажылдың бадуркчулар белири, ол бүгү амыч-биле бүгү-нүти тайбынга биче эвес салымшыны кирилди-дир. Алаа бистин республиканын ишчилер база илсеккиг киржир, Совет Тыванын 40 чыл оонга уткуштур базамынын кылп турар.

СЭКП обкомунга, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге

СЭКП-ниң XXVI съездинин шийтирилерин амыдыралга боттандырып, СЭКП ТК-ның Чингиле секретари, ССРЭ-ниң Дээди Соедини Президиумунуң Даргазы эш Ю. В. Андроповтун СЭКП ТК-ның июнь (1983 ч.) Пленумунга айтмышкынарын удурулга болдурбушаан, Эрзин районунуң «Чаа орук» совхозунуң амыч-ишчилери Тываның ССР Эвилелиниң составына эки тура-биле киргенинден бээр 40 чымың төлөтүп уткуур дээр социалисттик чарышты калбартаал. Совхозтун бүгү амыч-ишчилериниң шугуру амычын түңнелде оон бирге беш чымың ушук, өкч чымың планыг даагалары октябрь 1-ге чедир—эвэ сааларын талазы-биле—104 хуу, сүтүгү—102, дүтүгү—100,3 хуу күсүттинген. Чыл төнчүгүг чедир планга немей 150 центнер сүтүгү салар бис. Маалым баш санын планга хой болгаш өшкүчүн 107,1 хуу, чыдагынын—104, төненин—

«Чаа орук» совхозтун директору Д. Б. ЧОПУН, Парток секретари Б. М. БОБАЖАН, Колээ Совет даргазы Г. ТОНБАА, Профком даргазы Н. САГДЫ, ВЛКСМ комитетинин секретари А. БАЛДИР.

ЧАРЫШТЫН ТИЛЕКЧИЗИ

«Тыва кобалы» комбинаттын коллектив эртенге айларда барааның продукция бадуреринин болгаш сайгарымын планга ажыр күсүткен. Күш-ажылың бадуркчулугу 105,9 хуу күсүттинген.

Комбинаттын чехтериниң тың түңнелин байрлаа бүгү-нүти амыдыралга социалисттик чарыш-дугунаа үндүргөн. Кол чех-терден бирге черия гидрометаллургия цехи (начальник М. И. Лазарев) ээлээн. Бо цехтин коллектив доктаамал эки көргүзүлгелерин.

Бистин корр.

МЕТАЛЛУРГТАР-СОВХОЗКА

Хову-Аксы суурун чурттактары Тока аттыг совхозка шеф дулазын доктаамал көргүзүп турар. Металлургтар совхозтун амыч-ишчилери-биле быжыг надыралдыг. Дүжүт ажааладынын күженишкенин амыч үзүндө олар дыйштар хунерде совхозтун шалелеринге келер. «Тыва кобалы» комбинаттын болгаш суурун организаадынын, албан черлеринин амыч-ишчилери Элегесте картофель ажаала-

ажылдаан соонда школачылар улам-на омык-сергек болу бээрлер, хөгүтүр ырлар чыгыла-лар. Дулааланы дээр амыч-агы оларга өөрүп чегиртенин илеретилер.

Совхозтун шалелеринден картофель ош-аанда ажаал ап турарында хову-аксыжылар кырген үлүгү эвези эвес.

Л. СМЕРНОВА.

Совет кижилер төрөн черин күш-ажылы-биле каастап, тарааны өстүрүп, маалды азырап, байлактарын тып, машина-техниканы тулап тургузуп турар. Күш-ажылы кижиниң кол соруугазы—бодунуң амычын түңнелерин чоңа бараалгадыр. Ол дээр тараа-жылар, малчынар, үстүрү-нү, кездә амыч-агынын бүгү амыч-ишчилери шугуру амыдырал турар.

ЧУРУКТА: Таадынын «Коммунизмниң херсін» совхозунуң комбайнери Кара-оол Чорбаевин Оон, оон мурунунда чылаарла дег бо чымың база тараа ажааладында угу-дудуң утупкан амыдырал турар.

В. САВИНХТЫН ФОТОЗУ.

ЯДРОЛУГ ДАЙЫННЫ ХАЛАВЫН ЧАЙЛАДЫР

Совет делегациянын саналы

НЬО-ЙОРК. (СЭТА). Совет делегациянын баштыгы ооракчызы, ССРЭ-ниң КНО-ла доктаамал тывалекчиз О. А. Трояновский совет делегациянын саналың тевеклини көмөш. Ында айткан болза:

Кажан-даа турбаан келерге хей боо-чепсекти аар үргезгине бистин дегенге бастырып турар. Ол боо-чепсектер дегенге үргезгине күчү мөөнелде. Ол боо-чепсек частыр болза, кижиге төрелгенин сайыралынын салым-чолу халаага таваржыр апаар.

Хочураан удуругак үзүл-болууларын халдыр дээр дегенге байдалын чыгыла-дырып турар күштерин амыч үзүл келерге илсеккиг байдалын улам нарылааткан.

Тургуштуруп келген амыч байдалын үзүндө дайынны болдурбазынын соруугазы оңа чүдүлү ужу-дудуламы болуп турар.

Олунуң боо-чепсектерин келерге хей туралылар мөөнелден турда оңуң чуртун халдырышкынын сарым чок чоруу тайбынның херзонге келерге амыч болуп турар.

Ядролуг хузаагелериниң төрелгенин кижиниң турар байдалдарда политикаын шийтирилери хузаагелерин хамаарыламы бүгү кижилерин хузаагелерин—тайбын камгалаар дугайында сарым салымшынын чүдә-даа артык бедик тургузары болур.

Улаустарын дайына улаус демисекти бүгү дийтерле калбарып, тайбын камгалаар дээр демисекте оларның илсеккиг бедил турар. Ол дугурун бузууга ынак болур ужуругак турда оңуң дээр доктаамал бадуркчыны кижилер чуртаал шылаа болгаш чуртаалын күзүлгелерин.

КНО-нун кижигурун чамдык чурттарын улаангышкыны хулаустарын тайбын амыдыралы мөөнө чүткүлүгө, Каттышкан Нацпарламентиниң Уставында айткан соруугааларга болгаш принциптерге, күрүнелерин тайбыга ынак хой нуруу-нун эрге-ажыктарына чуртук болуп турар. Ол улаангышкынын чорудуучуларын үзүл-болууларын Вашингтонун албалааны НАТО-нун шийтирилери де илеретилген. Оларның политикаын шериг күчүзүң талазы-биле артык күштүг чорукту чедип алырынче, күш дегээриниң туржук-биле тергилдирине, өскелерин чагырарынче улаанга.

АКШ-тын болгаш НАТО-нун ядролуг чепсек шыжаан сылактары шугу-ла сымактаа. Ындагы турбузе, ядролуг боо-чепсекти эдере бадурерин ама-лаа үргүзүлүп турарлар.

Ядролуг боо-чепсек-биле чергелештир, өске чепсектерин база эдере бадуруп турар. Келерге амычылдыг нейтрон-уң чепсекти болгаш химиктиг чепсекти эдере мөөнел турар. Космоска болгаш космостан дайын чорудууларын кылдырыга системаларын тургузар деп турар.

ССРЭ-ниң болгаш оон эвилелериниң кызылдарына ядролуг чепсекти улам-на чорудууларын—ортумак иракшылдыг америк чырактарын—«Першинг-2» болгаш чалыныг ракеталарын Барын Европада эжээрин чыгарып турар.

«Амыдыралы эрге-ажыктарын» эжелекти политикаын чорудууларын амыч турар аргалар база-ла амаа дүжүп турар. Чоокку Чөөн чүкте, Муруну-Чөөн Азияда, Африка дилте барык чээрби амыч күрүнелерге амыч-ишчилерин дайымак халдырышкынын чорудууларын «төд

(Эзес, Төңүзү 3-ху арында).

ХУНДУЛУГ ХУЛЭЭЛГЕ

Бистин Төрөн чуртувус—Совет Социалисттик Республикалар Эвилели дегенге эне сайыраңгай болгаш күштүг чурттарын бирезин. Оон хамаатын болгаш чорга-раар мен. Совет кижилер дег чостуг-шөлзүн, аас-кежикти кижилер чок деп бодар мен.

Бистин Ундени Хойдузун—Совет Конституция кижин бүгү-нүти өөрүлү, амыдырал, дыйштар эргени берген. Ол дээрде бузууга ла улаус аас-кежик-тир. Амыч чок болза амыдырал чурттары берге. Дыйштар чурттары хой санын амыч чок кижилерин дугайында дыйшан, номчул ора бистин чуртувусту деген бээр

мен. Совет кижилер ындыг халапты билбестер, оларга амыч чок чоруктуң айылы дигрелбейн турар. Солун, сөтүлдерде амыч чалаан чараалдар безин хойну чуга-лап турар. Кижилерин чаагай чоруу дээр сарым салым турар Коммунисттик партияны дээр, төрөн чериниң дээр ындай хөгжүүр дээр амыч-лаары бистин чүгә эргелес эвес, а дорт хузаагелес болур. Ол хузаагелес совет кижилер ак сеткилдиг күсүлгүн туралар.

Мен Кызылдың №1 АТБ-де слесарьлар амычлап турар мен. Ук коллективтин №1 тивиниң ажаала кылп брига-

дында амычлаанымда бээр 27 чыл эртен. Мурунда чылаа-ла, оон бригадирлей бердим. Ажылдаа чачыгыл, мергежиг берген мен. №1 техниктин ажаала амычын үш бригада кылп турар бис. Мээн удуруг турарын бригада даанган оонаалдын ай санында күсүлгүн, 115 хуу дин чыгытпалын келген. Бригаданы кижилерин аразын да чыгарыламы амыч ала сеткилдиг улаус. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ-тин хузаагелес «Күш-ажылды социалисттик сагыла-чурму» быжылгаар талазы-биле амыч күштелдирер дуга-

йында доктаамал бистин бригада бүгү дегенге, оон шийтирилерин амыдыралга боттандырып турар. Бригада выста амыч шыгы уээр, оон оналдар кижилер чок. Ындыг биле-биле энтеш чок бис.

Ур чыл амычлап келген, дуржуламы амычын болгашымыла, коллективке келген амычтарын бодунуң мергежилеге ооредери база мээр күзүлгем болур. Ону база ак сеткилдиг күсүлгүн чорур мен. Бо амычлап келген чылаа-ла хой-ле амычтарын өөредип келдим. Мээн-биле чымыс коллективте амычлап арылалар-даа, өскүр амычлап чорупканы-даа бар, бо

АЖЫЛЧЫНГА СВС

хунерде анык коммунист Борис Күжүгеттин дагылыкчызы мен. Чыгыс бригадада амычлап турар бис. Ажыл-ча кызымаккай, аажок биче сеткилдиг кижиге.

Бистин №1 АТБ—интернационал коллектив. Ында орус, украин, казак, грузин, тыва дээр амыч-агы анык кижилерин бир демкиг амычлап турар. Коллективте ат-алдардыг, амыччыларга үстүлгелер кижилер хой. Хей чыл кады амычлап келген эш-өрүмүнү алаа көрбөй. Оларга Социалисттик Күш-ажылды Маалдыр Ю. Н. Эзенин, А. Н.

Галайко, М. Е. Демин болгаш өскелер-даа хамаржыр. Төрөн чуртун, чоңу дээр бодум база карак кызыл амычлап чор мен.

СЭКП ТК-ның XXVI съездинин шийтирилерин амыдыралга боттандырып, Совет Тываның 40 чыл оон төлөтүп күш-ажыл-биле уткуур дээр шугуру амычларын хузаагелес бис. Берген сөзүлүстү ээлеп, эки амычлаар бис.

К. МОНГУШ,

Кызылдың №1 АТБ-де чыгар.

Галайко, М. Е. Демин болгаш өскелер-даа хамаржыр. Төрөн чуртун, чоңу дээр бодум база карак кызыл амычлап чор мен.

СЭКП ТК-ның XXVI съездинин шийтирилерин амыдыралга боттандырып, Совет Тываның 40 чыл оон төлөтүп күш-ажыл-биле уткуур дээр шугуру амычларын хузаагелес бис. Берген сөзүлүстү ээлеп, эки амычлаар бис.

К. МОНГУШ,

Кызылдың №1 АТБ-де чыгар.

(Эзес, Төңүзү 3-ху арында).

АЛДЫН ХОЙЛУМ ХЕРЕСАЛГАН

БЕДИК БОЛГАШ УЛУГ ХАРЫСАЛГАМ

СОРОК КИРИИШКИН

ССРЭ Конституциянын хүнүн чагылдуулаа байр-аалам-биле демдегелер турар. Советтер чуртунун Улусун Хоойлуунун совет кижилерге тыгын берген улуг эргелериниң өндүр чагайын сеткил-сактыштын ханымыдан чор-тоарал-биле база катал сакты-келер бис. Совет Эмеле-динин хамаатым дег ындам калбак эргени, хосталган эди-леп, ажыгап чоруур кижилер делегейде чок деп болур.

Унденин Хоойлууста совет туртунун хамаатыларын мага-дылаан эрге-хүлээгелерин кал-бак. Оларнын бирээзи — хамаатыларын чуртунун Со-веттеринин депутаттыгга сой-гуттуруу болурун магадылаан, Конституция Советтерде депу-таттарынын ролон белин-биле көдүрүп, күрүнө, ажыл-атны, социал-культура айтыр-галарын шийирлээрине олар-нын киржилгезин калбарткан.

ССРЭ-нин Дээди Советинин тоску шыжында болуп эр-кен соңгуладаларга рес-пуб-ликалык партия, совет, хей-нининиң организациалары бо-лаш ажылчы чон менээ-бү-дүрүн механизаторга белик бу-дуралар аларын, ССРЭ-нин Дээди Советинин депутаттыгга

соңгаан. Ол дээрже белик болгаш улуг харысалга. Конституцияда көрдүгөн хуу-дусулар — буугаар депутат-тарын күрүнө ажыл-агайын шийирлээрине калбарт-кып, бодунун даанган ажылчыга киржилгезин чу-гаалдасан тур мен.

ССРЭ-нин Дээди Советинин Конституцияда № 651 келээ соңгу-ла округунун депутаттыг мен.

Мээн ажылдап, чурттап ту-рар советхум Кызыл район-нун «Тилеке» советху, ССРЭ-нин XXVI съездинин, ССРП ТК-нын даразында болуулан Пленумунунин тоондуг шийирлери амы-ларалга боттандырып дээш оон ажыл-ишчирин күжө-нишкенин ажылдап турар. Советхунун ажыл-ишчирин он бирин беш чылдыг үшкү, оок чылдын планын оларалар-дын болгаш социалдык ху-лээгелерин күөсөдү дээш, чамдык чедишкенин чед-ип алган. Советху күрүнө мал продуктулар саларын тоо айларнын планарын болгаш малдын беш салын өстүренин даалгаларын ажыр күөсөткен. Малга бы-жыг кем-сууру тургузары-биле ажал — мал чемнеринин

белеткенин планарын база ажыргып болган ол жыл ам-даа уламчылаан. Бисти-ти тараа-аалам-биле база багай эвес ажылдаан. Ол ажылдарын күөсөткенин дугайында ССРП Тыва обко-мунга, Тыва АССР-нин Ми-нистрлер Чөвүленинге рес-пуб-ликалык ажыл-агайлардан бир дугаарында рапорттамы биске өөрүчүт.

Бо-ла бүтү ажылдарын чед-ишкенин болгашын база бир коа үнденин — бистерин — механизаторларын улуг-хууус улуг дээрин айтыр-чуула. Ам бо хүнерде советхун шийирлери күөкү дү-жүт ажалдаан болгаш күрү-неге тараа дугаар ажал уламчылаан.

Мен бодум ол советху тур-густуну эгелээ-ле тракто-ристеп, комбайнерлер ажалдап келдим. Кылбаан ажылм чок. Ол тараа-аалам-биле мактанам мен. Тайгадан туугу мате-риалдарын өстүрүп, чакы-кайгы, күсүк үелерде чер аң-дарып, тараа чаштырып, мал чеменин белеткенин ажал-дап, ону малчыларын кыш-таларыне өстүрүп чедер дээш кылган чүтү-ле хей. Кү-сүн боорга тараа ажал-а-жы-лыг, буянын ажыл-агай-ге бердингенин.

Бистиң өс-бүлөвс 12 уругу ол. Уругуларын-нын улугуларын ажал-дап, өөренип чоруур-лар, а үш бичиле-ри — ясли-садикте. Феода-л-дыг пагда болза, бис ыт-каш хей ажит-тодуг ала-иелерге уруг-дарын азы-рап, өстүрүп кончүг берге турган болгай. Амгы үеде хей ажит-тодуг кижиле-ринге биске күрүнө улуг дузаны көргүзүп турар. Улуг огулус Валерий № 3 КМК-да чолаачы, оон биче урууус Уран мээч-биле калы чангыс коллективте ажалдап турар. Салбака-йыныс школада эртен чадын дооксан, Иркутски-нин кооперация техника-мунда өөренип кирген. Олардан бичин бежи Чада-

выс ол. Ол дээрже-ле эртен чылдан 3 центер хей бол-ган ол.

Бистиң отрядымыс 25 комбайн болгаш өске-даа хей санын техника быжылга-тынган. Отрядтын механика-торлары дүжүт ажалдаанга шүтү эки ажалдаанар. Оларын иштинден ол кижиле багай, бо кижиле деп чу-гаалдар берге. Шүтү эрсе-кежээ улус. Ындыг-даа болза, Кызыл-оол Лунадуу, Начин-оол Ондарын, Оюн-оол Оор-жакты эки ажалдаан деп демдегелер алаар.

Бо-ла бүтү кылмы каан ажыл-агайын тунелер дээр-же-ле, бистиң Конституция хүнүн таварыштыр белэвс-тир.

Бистиң отрядымыс № 1 ме-ханизаторлар отрядын таразын ажалдап тур бис. Ону база-ла Конституция хү-нүн байырлаамга уткуш-тур дооксан бис.

Бистиң советху баштай организастап тургузуп турар үеи-биле деңизерге сууруус анал-ла хоорай деп болур. Чыл санында чуртталга ба-жынары немешип турар. Советху төвүндө ортумак школа, музыка школы, куль-

тура бажымы, ясли-сад, учас-ток эмилеми, салыр-магажы-лар турар. Ол бүтү бистиң ажыл-ишчилерине улуг өө-рүшкү. Ол дээрже бистиң төрөин Коммунист партия-выстын, Совет чазавыстын ала сактып салышкын-дыр.

ССРЭ Конституцияны Со-вет Эмелдинин хамаатыла-рынны эрге, хүлээгелерин камгалап турар. Ол дээш чор-гаарланып, чуртунун экономи-казын хөгжүдөр, оон кур кү-жүт камгалаар дээш ажал-дарымысты бүзүредип тур бис.

ССРЭ-нин составында Тыва-нын эки тара-биле каттыжып киргенден бээр 40 чылды тө-лөтүп күш-ажыл-биле уткуур дээш социалдык чарышты улам калбартылаан, чылдын планын оналдарып ажал-агай күүсөдери-биле база чуртун Аш-чем программанын амы-ларалга боттандырып ажал-агай күүсөдери боттарымыстын үлүг-хууусту кирип, эрсе-шудуру ажалдары — бистен улуг хамааржыр.

Д. ДАНДАР, ССРЭ-нин Дээди Советинин депутаттыгга, «Тилеке» советхуа № 3 механизаторлар отрядын бригадир.

Оон бир чижээ, ССРЭ-нин Дээди Советинин депутатты-га Сут-Хөл району «Октя-брь 30 чыл» советхун дой-жуз, бодунун ажал-агай ие Хеймерек Бадиевна Кууларын сонгаан айтыр-ла чет-чир. Ол ыткан өмүлдегелерин болгаш автономунт рес-пуб-ликаларын Дээди Советтеринин депутаттарыга ажалчы чон-нар боттарынын эл-не төлө-тиг оолдар, кыстарын сон-гаан.

Сут-Хөл район Советинге 60 депутатты сонгаан. Оларын 28-и херөөжөнөр. 30 хар чедир аныктар — 21 кижиле. Оларын иштинден 35 депу-тат ажылчылар болуп турар. Улус өөрдилгезин тергил-ни, РСФСР-нин школарын алдарып башкызы Бичин-Уруг Лопсалонова Ондарын, Тыва АССР-нин алдарып эм-чизи, Сут-Хөл район эм-челеринин кол эмчизи Оюн-оол Шүрженевич Ондарын

Районунун ажал-ишчилери Совет Конституция хүнүн күш-ажылчы чедишкенин-биле уткуушпаан. Тыванын ССРЭ-нин составында эки ту-ра-биле каттыжканын 40 чыл болур оон чаз-чаа күш-ажылчы белеткери-биле уткуур дээш белик хей-агыйтгы көдүрүшкүнүг ажалдап турар.

Т. САРЫЛАП, улус депутаттарынын Сут-Хөл район Советинин күөсө-номунун даргазы.

БЕДИК КӨДҮРЛҮҮШКҮННҮГ

Бистиң «Тыва кобальт» комбинатын дагжылары ССРЭ Конституциянын хүнүн уткуштур бугу-рукчулуг ажалдааш, тос айларын руда казар планын эркен айны 25-теле күүсөдүпкен. Ара-выста быжыг найырал-дыг, сагыла-чурумунг база белик бугурукчулуг ажалдаанымыс тунели ол болган.

Моон-даа сонгаар кижиле бугурукчулуг ажалдааш, чозаа-дыкчы идекпейн улам

Ч. СОДУНАМ, даг цегинин ажалчы-ны. Танды район.

ССРЭ хамаатыларын ажал-даар эргелер.

Тодаргайлаа, күзөл-чүткү-лүг, арга-мергежилге, про-фессинал белеткениге, би-линге болгаш нитилелдиг хер-егелдеринге дүштүр мерге-жилди, ажалдын хевирлерин шийип алыр эргелерин ки-риштирбашаан, күш-ажылдын санын болгаш шынарын ба-рымдалаан база күрүненин тургускан эң өмөш, хемчээ-ден кудулаас төлөвирлэг ма-гадылаттыган ажалды алыр эргелер.

(ССРЭ Конституцияны-нын 40 чүтүндөн).

ССРЭ хамаатыларын дыш-талыр эргелер.

Ол эрге ажалчыларга бо-лаш албан-хавкчыларга... куль-тура-чырыдышкын болгаш ка-дыкшыла албан черлерин, массалык спортту, күш-куаты-раны болгаш турмузун хөгжү-дөр-биле; чурттап турар чери-нин айы-биле дыштанарына таарымчалыг аргаларын бо-лаш хостут үс-шакты чөп ажалдарын өске-даа бай-далдарын тургузары-биле хандырткан.

(ССРЭ Конституцияны-нын 41 чүтүндөн).

ССРЭ хамаатыларын кадымн камгалаар эргелер.

Ол дээрже кадык камгала-лын күрүнө албан черлеринин көргүзөр мергежилдиг халас медицина дузаламчызы-биле; хамаатыларын кадымн эм-нээр болгаш быжылгаар албан черлеринин четкини калбар-тыр-биле; озал-ондакты бол-дурбазынын техниказын бол-гаш бугурукчулуг санитариязын хөгжүдөр болгаш сайзыра-гайдылар-биле; калбак про-филактика хемчегелерин чору-дары-биле хандырткан.

(ССРЭ Конституцияны-нын 42 чүтүндөн).

ССРЭ хамаатыларын чурт-талга бажынары алыр эрге-диг.

Ол дээрже күрүненин бо-лаш хей-ниинин чуртталга бугурукчулугу болгаш кооператив болгаш хууда чуртталга бу-дуунга идиг бээр-биле, ба-жынары чагайжыды тулар туугу программанын ботта-нып турарын хире-чегези-биле берип турар чуртталга болуп хей-ниинин контро-лон буугаар чон хуваары-биле база ол ыткан бажык хө-лө-ниинин болгаш коммунал ачы-дузанын ар эвес төлө-ни-ри-биле хандырткан. ССРЭ-нин хамаатыларын алган чурт-талга бажынын камнаар ужу-рад.

(ССРЭ Конституцияны-нын 44 чүтүндөн).

МАГАДАП ЧОР МЕН

ССРЭ Конституциянын хүнүн байырлап тура, оон магадыл, чагайын сеткил-сактыштын ханымыдан ба-ла катал демдегелер турар-дыр бис. Бистиң Төрөн совет чуртуус кижиле дээш улуг сактып салып турар. Ол дугайын ажалдап турарын коллективизм ажал-агыйларын база көрүп чор мен.

Мен Чадава хоорайнын «Чечена» ясли-садикте 1969 чылдар бээр нян-лап ажалдап келдим. Хей-хей чаштар мында чараш-чагай мөзү-шынарга ни-жиктинин, өп-найыралды өстүрүп турарлар. Оларын кижилдин, ажал-хайгаарал турар кижил-дикти башкылар, няялар боттарынын харысалга-

ӨГ-БҮЛЕНИН АЖЫЛЧЫН АЛДАРЫ

Марнеульскин руда эерг материлдарын кылмы запо-дун ажалчылар Байраков-тарны өс-бүлөсү улуг. Бежен чыл мурунда өдө Чада Ма-неульскин ажалдары-биле не-биз келген. Оон күш-хоочун ажалчынын күш-ажыл-ишчилерин дыка көвүдөн, ол дээрже оон бугурукчулуг калымыс ажал-херектерин бодитканы.

Амгы үеде хоочунун ийи олу — Македони биле Назим, ийи кызы — Хурда биле Го-ларна олар база ажал-биле кады ажалдап турарлар. Улуг олу энергетик, оон ажалчы-тажы база чээрби чыл иш-кан. Социалист чарышка хей руда тилекчи болуп келген. Заводтун электриси Назимин дугайында база бугурукчулуг

С ОВЕТ УЛУСКА кады-дошкун шылгалдаларын үеи — дайын чылдарын-да күш-ажылчы надарымын эгелзэн мен. Ам пенсиялап үнүмө-даа, үжөң чылдар-нын дугурунда үзүк чок ажалдап келгенин төрөн бугу-дурүтмөде ажалдавышаан мен. Типографиянын парлаар цегинге дептерекчилеп 1953 чылда ажалдап киргенден бээр чангыс-даа хемчег ал-дырды, ажылга харысалга чок, ажал шагы үскен дитир башы, чангыс-даа катал ажалдап озалдап көрбөз мен.

Күш-ажыл — кижинин ас-кеженин үер дөзү, кижиле Терзун чуртунун чекте-лишкенин, төрөн чоңуң чагай чоруу, а эң өмөшүс бодунун аас-кежин дээш ажалдап, чурттап чоруур деп билер мен. Бистиң бүтү совет кижилер инчаар болуп турар-даа, Күш-ажылга ону кылмы болур кижиле бугурукчулуг кир-жир — оон ымактыг хү-лээгези, чоңуң, чуртунун мурунга хүлээлгези. Ол ду-гайын бистиң чуртувустун үн-

Ф. КОСИНЦЕВА, республика типографиязы-нын ажалчыны.

ТӨРЗӨН чуртунун мурунга ымактыг хүлээлгезин күөсөдү чедип келгенимден бээр ча-ла бир чыл чедип чор мен. Ничалда-даа дайынчы болгаш политиктиг белеткелди өске өөрүмдөн дузас чок пингезин ал-тур мен. Амгы үенин на-рын приборларын өөренип алыр ындаг-да белик эс-тир. Хостуг үс-шакты-даа ажал-дап турган дайынчы белет-ке кижи бидерин мээ дөрт хү-лээлгези болгай.

Бисте салбырлар, расчёттар, ротадал аразында социалист чарыш үргүдү чоруп, оон түннелерин үндүрүп турар. Эптин-найыралдыг, бот-бот-тарын билчир, дузалажыр, се-рек апарганга бирээзи эсе-дин созуу-даа ытлар боорга черде ажырбас болур-дур. Мен интерни Туркменистан Аыл Фархат, Прибалтикадан Игорь Милас, Москва чоңуңдан Алексей Доржиян, Виктор Бо-лодин, Тывадан келген Шы-дыра Салчак болгаш эселе-лде-биле аажок найыралдыг бис.

нарын № 3 ортумак шко-ладында өөренип турар-лар.

Бистиң Коммунист партияныс болгаш Совет чазавыс иелерге чигел-дерин тыпырынын, ду-заламчыны көвүдериин дугайында чаз-чаа доктала-дарын хулаап ап турар болгаш оларын амыларалга боттандырып келген. Хей уругуларын иелер бистер ол дузаламчыны ап, уругла-рымысты өөрдүп, кижил-дин, бичилерин ясли-садиктерге тургузуп алган, хей-ниинин ажал-агый-ге үлүгүстү киришти-рип ажалдап чоруур бис.

ССРЭ Конституциянын совет кижилерге тыпыс берген эргелери база ажал-агый чедип ап турар эртем-билиги дээш өөрүп четтиргенин илгерилеп турар мен.

К. КУУЛАР, Мадыр-ие.

ССРЭ Конституциянын совет кижилерге тыпыс берген эргелери база ажал-агый чедип ап турар эртем-билиги дээш өөрүп четтиргенин илгерилеп турар мен.

Хурда биле Голдана база өг-бүленин ажалчы алдарын оонунга турарлар. Оларын каймыс-даа «Социалист чарыштын тилекчилери» деп херек демдээ-биле шаңнаткан-нар.

Е. ЛИПЕВ, Грузин ССР.

ШКОЛАЧЫ чаштар-биле холбашкан күш-ажылм удурун оруу 35 артты ашты. Ам бо хулаа үшкү класта өөренип турар чээрби тоо ок-тайбачы оолдар, кыстар хү-нүн көржүр, хундүлжир өнү-күштерин ол. Бежен сес дозур кара эжиш каратар эртенки-не мен өөрүп уткуу аар-дыр. Ол чаштарын ха-маатылар кылдыр кижиле-ри — мээч хүлээлгез. Уау-руп турарын кадым өөрдө-лө болгаш октайбачы ажал-херектерге киржилге талазы-биле чажыттарында дула-вайн турар. Устүкү кластар-биле харылзавыс быжыг, чу-ге дие мен тоску класси-каларда тыва литература ич-чезин база эртирип турар мен.

Башкылар билин бедидер институтта болгаш күрүненин Кызыл педагогика инсти-тудун педагогика факультет-те баз ажалдап ном-чүп, республиканын башкы-лары-биле институттун сту-дентилери-биле ажалым, ол

Чоокта чаа дайынчы өөрдө-лөжө база үнгөш келдиныс. Бистиң ротавыс ол өөрдө-лөжө эки белеткелдини көргүзүп, командиривисе мыстаткан бис. Мээн адымын база ду-жаалда бижэн болду, аажок өөрүп, хей-агый кирдин. Моон-даа сонгаар дайынчы болгаш политиктиг белеткелдини улам күштөлдүрүп, мурунку оду-рутта туржунун мээч Совет Армиянын Уставы хүлээл-дирип турар.

Дашыны чурттарын да-

Ишпак ажалдап турарын школада методиктиг катты-жышкын удуру хей-ниини даалгам ол хүлээлгезин чед-ишкенин күөсөдиринге, кызым-биле чогадыкчы ажалдарыга бүтү талагы солун айтырлары тывы-дырп турар.

А. АЛДЫН-ООЛ, Кызылдын № 2 ортумак школазынын башкысы.

ССРЭ КОНСТИТУЦИЯ-ЗЫ — делегейде эң-не шымы, буян-кешикти хоойлу. Чүге дээрже, ол бү-гү совет хамаатыларын эргелерин, күзөл-чүткүлде-рин камгалап турар.

Конституция аныктар бистерге өөренип эргени магадылаан. Ортумак шко-лады дооксан, ам Кызыл-дын педагогика институту-да бойус-география фа-культетинде өөренип ки-рим. Уругулар-биле ажалды сонугураар мен, мынчалык башкынын мергежилни ши-ли аадым.

Совет хамаатылар эрге-лерин ажалдавышаан, бот-тарынын хүлээлгелерин ба-за билдирер. Партия, чазак-ты сактып салышкынни-га кончү эки өөрдөлө-биле харылаар бис. хү-лээлгези-даа ол. Инсти-тутка өөренип эртер беш чылмыс элис барбайн, ажалды болуп дээш, бүтү күжүвүстү дээш бис.

Тайбын дээр демиселег бистер студентилер үнүвүс кадым, чоокта чаа митинги-ни эртердирмес. Бистер, аныктар, бүтү совет ула-сы биле бир домей, АКШ-тын милитарисчи бөлүктөрүн президент Рейганин кижиле көөр хови чок политика-зынга уаур бис.

А. ТОНДУП, Кызылдын педагогика институтунун студентизи.

С. НИКОЛАЕВ, Н. кезектин дайынчысы.

